

ДЕ Е БЪЛГАРИСТИКАТА?



снимка: Теменуга Стефанова
оформление: Иван Петров

„ДО ДРУГАТА ТРЕВА...“:
АНТОЛОГИЯ НА МОДЕРНАТА БЪЛГАРСКА ПОЕЗИЯ В
ПРЕВОД НА ЧЕШКИ ЕЗИК КАТО ФУНДАМЕНТАЛНО
КУЛТУРНО СЪБИТИЕ
РЕЦЕНЗИЯ¹

Александра Александрова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

*UNTIL THAT OTHER GRASS: AN ANTHOLOGY OF MODERN BULGARIAN POETRY
TRANSLATED INTO CZECH AS A FUNDAMENTAL CULTURAL EVENT*

Alexandra Alexandrova
Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)
alexandrova.alexandra1@gmail.com

Когато на един „екзотичен“ език излиза преводна литература от друг „екзотичен“ език, това е събитие със значение. Колкото реципиентът съпреживява културно-литературното битие на другия народ, толкова и приежданата култура добавя *съзнание* за себе си посредством външната гледна точка. Събитие – *съ-битие*. Когато са минали четиредесет години от последната антология на поезията, неоспоримо става въпрос за сериозен принос в областта на представянето на българската литература в чужбина.

Антологията на модерната българска поезия от Атанас Далчев до 90-те години на XX век носи заглавието на едно от програмните стихотворения на Биньо Иванов „До другата трева...“. Книгата излезе в Чехия в края на 2020 г., като до нея застанаха Национален фонд „Култура“ към Министерството на културата на Република България и чешкото издателство „Петър Щенгъл“ (Petr Štengl). Още с появата си книгата е удостоена с Наградата на Съюза на българските преводачи за превод на българска художествена литература на чужд език в сферата на поезията.

¹ Do příští trávy... Antologie moderní bulharské poezie od A. Dalčeva do 90. let 20. století. Sestavili Ludmila Kroužilová, Jordanka Trifonova, Marcel Černý a Ondřej Zajac. Nakladatelství Petr Štengl, 2020.

Този антологичен подвиг е със сериозен мащаб. Пред чешкия читател стои разтворена една дългоочаквана, дългомислена, трудоемка, *необходима* книга, която прави възможна срещата с някои от блестящите поетически образци на високата българска лирика от втората половина на XX в., допринесли за обогатяването на художествените светове в националната ни поезия. Повечето от тях са образци на непримиримостта, антиконформността, опълчването, но и на изповедта, възхвалата, високохудожествената ирония. Двадесет и двама български поети и три наши поетеси са представени върху общо двеста деветдесет и четири страници. Това са имена, дебютирали най-вече през 60-те и 80-те години на миналия век, когато реалностите позволяват да не се мълчи напълно. За всеки от авторите е приложена кратка биографична и творческа справка, от която е видимо, че някои от тях вече са частично превеждани на чешки през годините, но има и поети като Христо Фотев, Георги Борисов и Калина Ковачева, с които чешкият читател ще се срещне за първи път.

Инициатор на антологията е поетесата, преводач, преподавател и българофил Людмила Кроужилова, която започва усърдния си преводачески труд по отношение на българската модерна поезия още през 1990-те г. Другите преводачи и съставители в екипа са младите литературни историци Марцел Черни и Ондржей Заяц. В антологията са включени преводи и на утвърдената още преди 1989 г. приятелка на българската литература Дана Хронкова, както и на Властимил Маршичек (1923–2000) в сътрудничество с Яна Маркова. Сред съставителите е дългогодишната преподавателка в СУ и преводач Йорданка Трифонова, която е автор на увода. Всички тези имена имат сериозни заслуги в неуморимото съграждане на културно-литературните мостове между България и Чехия през последните десетилетия.

Когато се появява библиографска ценност и полиграфски шедьовър с твърди корици като книгата „До другата трева...“, ние – от националната ни перспектива – не можем да останем безучастни. Заслужава си да оценим няколко факта, които засилват усещането ни за гордост. На първо място трябва да се признае, че зад подобни издания стоят дълги години отдаденост, упорита работа и дълбоки познания за двете социокултурни реалности – на носителя на културата и на реципиента; на второ място, подобни издания са сеизмограф за непреходните естетически и общочовешки морални норми, защото изборът на определени произведения показва тяхната устойчивост във времето и наднационалната им разпознаваемост; прието е, че най-трудно културнопреводима е поезията – особено ако българският и чешкият стих са силаботонически, но чешкото ударение е на първа сричка, а българското е подвижно; да

не забравяме, че за българската поезия са характерна мелодичността, сложния звукопис и версификаторското майсторство, докато чешката поетическа традиция отдавна е приела по-свободната организация на стиха за по-естетически и художествено значима – това също може да затрудни рецепцията и преводимостта. Накрая, но не на последно място – в настоящата антология са видими личното отношение и търпението, възникнали в условията на истински интерес към българската литература, който успява да надвие времето и търпеливо да дочака своя заслужен успех след почти четиридесет години тих труд.

Макар че българската поезия има своята вековна история на репрезентиране в чешка среда чрез различни антологии и стихосбирки на отделни автори и посредством публикации в периодиките, в преводите след 1944 г. се наблюдава неизбежната тенденция на идеологическа подборност на текстове – обстоятелство, което търпи и изключения, но все пак не позволява да бъде представена адекватно и цялостно актуалната картина на развитието на българската поезия в периода на социалистическия режим. Антологията „До другата трева...“ прави не просто стъпка, а скок в решаването на този въпрос, като обединява повече от половинвековен период на високохудожествената българска лирика, стояща или изцяло извън догмите на официалната литература, или на границата между позволеното и алтернативността.

Профилът на българската модерна лирика, представен чрез антологията, е близък до светоусещанията на чешкия читател, който е свикнал с алтернативността на социокултурните жестове на своите творци и непримиримостта с официозната нивелировка в изкуствата. До 1989 г. и в двете национални линии именно отхвърлянето, цензурирането и пренебрежението на догматичната критика към дадени текстове е сигурен знак за тяхната художествена устойчивост. Сложни, проблематични и травматични са взаимоотношенията с властта на автори като Иван Пейчев, Константин Павлов, Николай Кънчев, Биньо Иванов, Екатерина Йосифова... Поети като Валери Петров и Александър Геров, от друга страна, имат своите по-дълги или по-кратки съзвучия с политическата върхушка, основани на изначалната чиста вяра в комунистическите идеали за социална справедливост, довела ги по-късно до отрицание и угризения.

Като стожер на модерната българска поезия от втората половина на XX в. е видян Атанас Далчев. Неговият избор да замълчи след 1944 г. го превръща в тайния баща на алтернативните поети като К. Павлов, Н. Кънчев, Б. Иванов... С поставянето му начело на антологията се улавя характерният за българската литература скрит континуитет на

образците от недогматичната поезия, следваща своите собствени морално-естетически импулси. Въпреки опитите на официоза да разруши този континуитет, той никога не изчезва напълно, макар литературната история да регистрира преживените паузи, замлъквания и свивания – най-вече през 70-те г. Доказателство са поетическите феномени като „тихите лирици“ К. Павлов, Б. Иванов, Н. Кънчев, Христо Фотев, Е. Йосифова, Иван Цанев, Борис Христов и други автори, чиито отделни произведения могат да бъдат причислени към т. нар. „алтернативен канон“ в българската литература, според въведеното от Пламен Дойнов определение. В книгата е включен и един от водещите поети на „априлското поколение“ (поколението на властта) и член на ЦК на БКП Любомир Левчев. Творчеството му в никакъв случай не е едносмыслено и мястото му в подобна антология на „алтернативния канон“ е логично чрез отделни негови творби.

Мнозинството от авторите в антологията остават завинаги чужди на естетиката и гръмогласността на официоза. Тяхното творчество е антитеза на парадната лозунговост и съборния шум на социалистическото стихоплетство. Тези автори не се обръщат към никакъв окрупнен, безличен, неидентифициран колективен адресат. Интонациите са субективизирани, темите са пасторални, морски или градски, но винаги в центъра е отделният човек – непримирим, социално яростен, безкомпромисен, мечтателен, влюбен, страдащ, меланхоличен, бохемски свободен или самотно угрижен, но преди всичко чувстващ и търсец собствения си вътрешен глас. Като цяло е репрезентиран един мек, лиричен, дори елегичен вариант на алтернативността в поезията ни до 1989 г.

Хронологичната подредба на авторите според техните дебюти тръгва от Атанас Далчев, Иван Пейчев и Блага Димитрова, за да приключи с дебютиралите в десетилетието на падането на социалистическия режим автори като Георги Рупчев, Ани Илков и Бойко Ламбовски.

Освен имената на известните неканонични поети преди 1989 г., в антологията са включени и не толкова известни на широката българска публика творци, които обаче имат огромна заслуга за популяризирането на чешката литература у нас. Става въпрос за четирима активни преводачи от чешки език – Въльо Раковски, Димитър Стефанов, Григор Ленков и Атанас Звездинов, чиито поетически инвенции заслужават читателското внимание. Поезията им сякаш остава в сянката на преводаческата им дейност, което само по себе си е загуба за българския читател. Четиримата автори обаче се оказват изключително важни за антологията, защото са духовни приятели и своеобразни ментори на Людмила Кроужилова. Именно те я въвеждат в дълбините на

националната ни лирика, още преди да се роди идеята за подобна антология. Присъствието им е утвърждаващо за процеса на литературната приемственост между двете национални култури.

Представянето на български поети, познати най-вече като преводачи от чешки език има свое метазначение – това е начин съвременният чешки читател да се докосне до таланта на българските творци, превели знаковите за чешката литература поети като Ян Колар, Карел Хинек Маха, Иржи Волкер, Вилем Завада, Константин Бибъл, Витезслав Незвал... Включването на автори с такава ангажираност към чешката литература придава една характерност на антологията, една особена вътрешна мощ, която някак естествено и ненатрапчиво повишава нейната добавена стойност в чешка среда.

За финал можем да си пожелаем повече подобни антологии да се появяват на чуждестранните литературни пазари, защото българското поетическо изкуство заслужава своята по-добра репрезентация отвъд собствените си граници. И нека тези четиредесет години, които е отнело издаването на настоящата впечатляваща антология, да бъдат нашият урок по търпение, но и трамплинът, от който скоро да отскочи една следваща антология на българската поезия от 1990-те години до днес.